

JÖKLARANNSÓKNAFÉLAG ÍSLANDS

Nr. 100

Október 2005

Fréttabréf

Gunnar Hjaltason

HAUSTFUNDUR

Haustfundur Jöklarannsóknafélags Íslands verður þriðjudagskvöldið 25. október kl. 20.00 í Norræna Húsinu. Dagskrá fundarins verður:

Skjálftavirkni undir jökli

Erindi flutt af Steinunni S. Jakobsdóttur, Kristínu S. Vogfjörð, Matthew J. Roberts og Gunnari B. Guðmundssyni, Eðlisfræðisviði Veðurstofu Íslands.

Frá Eþíópíu til Vatnajökuls

Magnús Hallgrímsson skýrir í máli og myndum frá ferð til Eþíópíu og ágústferð JÖRFÍ á Vatnajökul

HAUSTFUNDUR

Skjálftavirkni undir jöklum.

Á haustfundi JÖRFÍ, þann 25. nk., munu þau Steinunn S. Jakobsdóttir, Kristín S. Vogfjörð, Matthew J. Roberts og Gunnar B. Guðmundsson Eðlisfræðisviði Veðurstofu Íslands flytja erindi er þau nefna “Skjálftavirkni undir jöklum” .

Skjálftar mælast reglulega undir öllum okkar stærstu jöklum. Fyrsti hluti erindisins fjallar um skjálftavirknina síðastliðin 5-10 ár og hvernig hún tengist hniki og eldvirkni. Sýnt verður hvernig þrjú seinustu eldgos í Vatnajökli komu fram í jarðskjálftagögnum Veðurstofu Íslands.

Í öðrum hluta erindisins verður útskýrt hvernig við lesum upplýsingar úr gögnum með því að tíðnigreina m. a. atburði, sem ekki eru eiginlegir jarðskjálftar og sýnt hvernig eldgos og jökulhlaup koma fram í jarðskjálftagögnum.

Þriðji og síðasti hluti erindisins fjallar um ísskjálfta og hvernig þeir sýna hlaupleiðir undir jöklinum. Tekin verða sem dæmi Skaftárhlaupið í ágúst og hlaup úr Grímsvötnum og Grænabóni.

VORFERÐ JÖRFÍ 2005 Á VATNAJÖKUL

Lagt var upp í vorferðina föstudagskvöldið 3. júní en komið niður á sunnudeginum helgina á eftir. Að venju var lagt upp frá Select stöðinni við Suðurlandsbraut, ekið til Jökulheima og gist þar aðfararnótt laugardags. Þátttakendur voru 24, en að auki voru fjórir sem aðeins tóku langa helgi og fóru til byggða mánudaginn 6. júní.

Á laugardag var farið í björtu og fallegu veðri upp Tungnaárjökul á Grímsfjall með viðkomu á Vestari Svíahnúk. Var jökullinn greiðfær, en sporður hans þó snjólaus eins og verið hefur sum undanfarin ár. Að auki fór einn bíll norður á Hamarinn til að setja upp GPS landmælingatæki. Síðdegis voru farangur og tæki tekin af bílum og gert klárt fyrir verkefni næstu daga. Lítill hópur fór á vélsleðum í stutta könnunarferð niður í

Grímsvötn, en vegna eldgossins haustið áður og jökulhlaups í mars mátti búast við töluverðum sprungum. Því þótti rétt að nýta skyggnið til að finna slóðir. Gekk sú ferð að óskum.

Hluti hópsins í nýja gígnum í Grímsvötnum

Á sunnudeginum 5. júní hófust rannsóknir af fullum krafti og héldu nokkrir hópar af stað um morguninn, hver í sína áttina til að sinna margvíslegum verkefnum. Veður var nothæft lengst af og ágætt á köflum. Þó hélt hópurinn til á Grímsfjalli þriðjudaginn 7. júní vegna sunnan hvassviðris og slyddu. Flest verk gengu vel, en stærstu viðfangsefni tengdust rannsókn á gosinu í nóvember 2004. Einn hópurinn vann t.d. allan tímann að því að bora eftir gjóskusýnum vítt og breitt um jökulinn. Annar hópur kortlagði gjóskupyktir nærri gígnum og gíginn sjálfan. Einnig var hafin vinna við það verk að mæla inn eldri fastmerki með nákvæmum GPS landmælingum. Í þessari ferð var mælt á Kerlingum og Pálsfjalli. Kverkfjöll og Grendill bættust við síðar um sumarið í annarri ferð. Þá var unnið að kortlagningu Grímsvatna og Gjalpar auk mælinga á ísskriði til að fylgjast með breytingum,

íssjarmælt vestan Esjufjalla, vitjað um sjálfvirkar veðurstöðvar Landsvirkjunar og Jarðvísindastofnunar, þyngdarmælingar gerðar og unnið að viðhaldi og endurbótum tækja á Grímsfjalli. Þar var einnig gengið frá uppsetningu fasts GPS tækis Veðurstofunnar vestan gamla skála. Mun það tæki í framtíðinni fylgjast með útbenslu og sigi Grímsvatnaeldstöðvarinnar. Afkoma var mæld á nokkrum stöðum og var hún minni en í meðalári. M.a. var snjólagið aðeins 3,4 m á þykkt í Grímsvötnum.

Síðastliðinn vetur var fremur mildur eins og verið hefur undanfarið. Ísing utan á húsnum var nú með allra minnsta mótí þ.a. greiðlega gekk að hreinsa frá þeim og bera á fúavörn. Voru það mikil umskipti frá vorferð árið áður (2004) en þá var ísing með því allra mesta sem sést hefur. Tók þá marga daga að brjóta utan af húsnum til að koma fúavörninni á og þá reyndar aðeins sumar hliðar þeirra, aðrar varð að skilja eftir vegna ísingar og snjóþyngsla.

Hrafnhildur Hannesdóttir mælir þykkt gjóskulagsins í sprungu nærri Vatnshamri.

Til nýjunga má telja að Hägglund snjóbíll Landsvirkjunar var ekki lengur með í för enda hafa honum verið fengin ný verkefni við Kárahnúka. Landsvirkjun studdi þó vel við þessa ferð eins og verið hefur um áratugi, og útvegaði annan snjóbíl. Var það bíll HSSR og reyndist hann vel í alla staði. Sá bíll er firna öflugur og með mikilli tönn. Kom hún sér mjög vel niðri í Grímsvötnum þar sem Hlynur snjóbílsstjóri gerði gryfjur niður að öskulaginu svo mæla mætti þykkt þess.

Eldsneyti var nú að mestu flutt í þar til gerðum kálfum og þótti koma vel út. Vegagerðin styrkti leiðangurinn með fjárupphæð til eldsneytiskaupa eins og oft áður. Auk sjálfboðaliða JÖRFÍ tóku starfsmenn Jarðvísindastofnunar Háskólans, Veðurstofunnar og Landsvirkjunar þátt í ferðinni. Einnig var með okkur ungur vísindamaður frá Spáni, sem hingað kom til að fræðast um gosmyndanir í jökli, gervígga og fleira.

Magnús Tumi Guðmundsson

HUNDRADASTA FRÉTTABRÉFIÐ

Nú þegar hundraðasta tölublað fréttabréfs Jökларannsóknafélags Íslands kemur út er ekki úr vegi að líta yfir farinn veg. Fyrsta tölublaðið, sem kom út í janúar 1984, var leitt úr hlaði með eftirfarandi orðum:

„Á stjórnafundi nú í janúar var ákveðið að gefa út fréttabréf sem leysa á af hólmi gömlu auglýsingaspjöldin. Aðal tilgangurinn er að efla tengsl stjórnar og nefnda við félagsmenn. Fréttabréfinu er ætlað að koma jafn oft út og auglýsingaspjöldin komu áður, og innihalda auk fundarboða fréttir af starfi félagsins og öðru því er jöklaflóki viðkemur.

Þar sem fundir eru ekki auglýstir nema með dreifibréfi til félaga ná fundarboð lítið til utanfélagsmanna. Menn eru hvattir til að láta vini og kunningja vita af fundum.“

Þegar lítið er yfir þennan myndarlega bunka af fréttabréfum kemur í ljós margt merkilegt svo að vert væri mun ítarlegri úttektar en kostur er í svo stuttum pistli sem hér birtist. Alla tíð hefur brotið verið A5. Framan af var fréttabréfið 4 síður en liðlega helmingur af öllum bréfunum eru 8 síður.

Einstaka sinnum þegar einungis hefur þurft að koma áriðandi tilkynningu til félagsmanna hafa 2 síður nægt. Fyrstu 79 bréfin voru fjölrítuð á bláan pappír en á hálftrar aldar afmæli félagsins var forsíðan skreytt með teikningu Gunnars Hjaltasonar af Grímsvatnabyggð, og var hún prentuð á hvítan grunn að ósk listamannsins.

Fyrsti ábyrgðarmaður fréttabréfsins var Einar Gunnlaugsson þáverandi ritari stjórnar félagsins. Hann sá um fyrstu 33 tölublöðin. Þá tók við Oddur Sigurðsson sem bar ábyrgð á tölublöðum 34 til 82. Síðan hefur Sverrir Ó. Elefsen séð um útgáfuna.

Efni fréttabréfsins hefur að grunni til verið upplýsingar og tilkynningar til félagsmanna og til þess var það stofnað eins og segir hér að ofan. Öðru hverju hafa flotið með fróðleikspættir og frásagnir og má þar finna sitthvað sem ekki er annars staðar birt.

Fréttabréfið hefur verið sent hverjum félagi, lengst af í pósti en á seinni árum hafa margir, sem þannig eru tengdir, fengið það í rafpósti. Fréttastofum hefur verið sent eintak og hefur því oftar en ekki verið vel tekið og flestir fréttamiðlar með þökkum unnið eitthvað upp úr fréttabréfinu. Bókasöfn hafa einnig fengið sitt eintak sem vera ber. Þannig má segja að fréttabréfið hafi borið hróður félagsins út um allt land. Þess eru og dæmi að vitnað hafi verið í greinar í fréttabréfinu í fræðilegum ritgerðum.

Oddur Sigurðsson

ÁGÚSTFERÐ JÖRFÍ Á VATNAJÖKUL

Að morgni 6. ágúst lagði hópur af stað úr Reykjavík áleiðis á Vatnajökul. Í hópnum voru tíu manns á þremur bílum og með fjóra vélsleða. Ellefti þátttakandinn, Sveinbjörn Hornfirðingur, bættist í hópinn í Jöklaseli. Tilgangur ferðarinnar var fjórþættur. Í fyrsta lagi að ljúka því verki sem hafið var í vorferð, að mæla inn gamla og nýja fastpunkta með GPS tækni, í öðru lagi að rannsaka ummerki gossins í Grímsvötnum í nóvember síðastliðnum frekar en gert var í vorferð, í þriðja lagi að vitja um veðurstöðvar Landsvirkjunar og Jarðvísindastofnunar Háskólans og í fjórða lagi að safna sýnum af gjóskulögum á ofanverðu leysingasvæði

Skeiðarárjökuls. Að auki var áformað að ditta að á húsunum í Kverkfjöllum og á Goðahnúkum.

Jökullinn var með afbrigðum seinfarinn, þýfður og skorinn um allan austurhlutann og langleiðina vestur að Grímsvötnum. Hópurinn skiptist áður en komið var í Norðlingalægð. Ford JÖRFÍ og tveir vélsleðar héldu austur á Goðahnúka til að vitja um veðurstöðvar og mæla inn Grendil. Forystu fyrir þeim hópi hafði Magnús Hallgrímsson sem var virkur þátttakandi í landmælingunum 1955 og 1956, en þeir punktar sem nú átti að mæla voru settir upp í tengslum við það mælingaátak. Tveir bílar og tveir sleðar héldu vestur á Grímsfjall. Ferðin gekk rólega vegna færissins en vandræðalaust og náðu hópar á ákvörðunarstað þegar nokkuð var komið fram á nótt. Á Grímsfjalli var fyrir hluti skálanefndar félagsins, til að vinna að viðhaldi og endurbótum. Þar urðu fagnaðarfundir. Hannes kom síðan austan frá Skálafellsjökli á mánudeginum og í för með honum Þóra gjaldkeri og Hildur vinkona hennar.

Veður var rysjótt framan af og ekki gaf til ferðar á Grendil til GPS mælinga. Austurhópurinn brá því á það ráð að halda í Kverkfjöll. Þar tókust mælingar ágætlega. Bæði var landmælingapunkturinn frá 1956 mældur sem og nýr punktur nærri Kverkfjallaskála. Hópurinn þreif einnig skálann og bar á hann fúavörn. Eftir Kverkfjallavistina hélt hópurinn á Grímsfjall og heilsaði upp á Grímsvatnahópinum en hélt síðan aftur austur á Goðahnúka til að freista þess aftur að ná mælingum á Grendli. Það tókst auk þess sem nýr punktur var settur upp á stað sem er auðveldari aðkomu en tindur Grendils. Þá náðist að bera fúavörn á húsið og þrifa það rækilega að innan. Eru mörg ár eru síðan þessu húsi hefur verið gert jafn vel til góða og nú.

Ágætlega gekk að vitja um veðurstöðvar en þær eru efst á Hoffellsjökli, Brúarjökli, Bárðarbungu, Tungnaárjökli, Grímsfjalli og niðri í Grímsvötnum. Ekki var bílfært niður í Grímsvötn vegna sprungna en hægt að þræða niður á helluna á vélsleða. Rannsóknir í Grímsvötnum snérust einkum um þykktarmælingar á gjóskunni og nákvæmar mælingar á sniðum gegnum gjóskulagið. Allan snjó hafði tekið ofan af gjóskunni niðri á íshellunni og svartar skellur voru á jöklinum víða norðan Vatnanna. Dyngjujökull var alsvartur af gjósku upp í 1600 m hæð.

Tvær dagsferðir voru farnar niður á Skeiðarárjökul. Ekið var eins langt og komist varð en síðan tók við gönguferð um 10 km niður jökulinn. Vonumst við til að tekist hafi að safna sýnum af gjóskulögum úr Grímsvötnum frá 19. öld og fyrri hluta 20. aldar. Þau verða efnagreind í vetur.

Hóparnir héldu til byggða laugardaginn 13. ágúst og komu í Jöklael þá um kvöldið. Bjarni Skarphéðinn var svo almennilegur að útvega okkur gistingu í selinu sem var vel þegið eftir langan dag á jökli. Nokkrir önnum kafnir menn óku þó á einum bíl til Reykjavíkur um nóttina. Heimferð okkar hinna sunnudaginn 14. ágúst var heldur seinleg því bílarnir biluðu hver af öðrum og aðeins tveir af þremur skiluðu sér til Reykjavíkur um kvöldið. Einn varð að skilja eftir með brotið drif undir Eyjafjöllum. Að bilanabradi á heimleið slepptu, var ferðin hin ánægjulegasta og mjög árangursrík. Einkum verður að telja það mikinn áfanga að Jöklarannsóknafélagið skuli hafa gengist fyrir varðveislu og mælingu gamla landmælinganetsins á Vatnajökli.

Magnús Tumi Guðmundsson

ÁRSHÁTÍÐ JÖRFÍ 2005

Árshátíð JÖRFÍ verður haldin hátíðlega þann 19. nóvember 2005. Fordrykkur er í boði Storms, Polaris umboðsins, Kletthálsi 15 og er mæting þar 18:00. Þaðan verður svo ekið með langferðarbíl á vit gleði og glaums í fyrirheitna landinu.

Árshátíðarmiðinn kostar 4.000 krónur. Hægt er að nálgast miðana hjá Valda rakara á Dalbrautinni og Dísu (525-5862) eða Finni (525-4936), Jarðvísindastofnun, Öskju. Einnig gefa Gústi (894-5257) og Björn (869-3432) upplýsingar fyrir hönd nefndar.

Árshátíðarnefndin

Útg. JÖRFÍ, Pósthólf 5128, 125 Reykjavík / Ábm. Sverrir Óskar Elefsen